

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

Черниш Юрій Петрович ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНТРАБАНДИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ	553
Якимович Роман Іванович ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ ЯК КОМПЛЕКСНА ФОРМА ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	554

СЕКЦІЯ 13. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Харитонов Євген Олегович САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ: ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	557
Давидова Ірина Віталіївна ПРИВАТИЗАЦІЯ ЧИ КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: ЩО ОБРАТИ?	559
Мінченко Райса Миколаївна, Мінченко Дар'я Анатоліївна ДЕЩО ПРО ПРОЦЕДУРУ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ...	561
Некіт Катерина Георгіївна ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ТИМЧАСОВОЇ ВЛАСНОСТІ У ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	564
Сафончик Оксана Іванівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	566
Бабич Ірина Григорівна ДИСТРИБУТИВНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ.	568
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРЕДИТНОГО СТРАХУВАННЯ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ	571
Глиняна Катерина Михайлівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ КАТЕГОРІЙ «ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ» І «ПРАВОВА ОХОРОНА» ПРАВ ДИТИНИ	572
Завальнюк Сергій Володимирович ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ БУДІВНИЦТВА: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА І СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	576
Калітенко Оксана Михайлівна ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	578
Кривенко Юлія Василівна ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ БАНКІВСЬКИХ ДОГОВОРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.	581
Матійко Микола Володимирович ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕГУЛЯТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ	583
Омельчук Олександр Сергійович ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ.	586
Orzikh Yurii Hennadiiovych THE NOTION OF "COURT" UNDER EU REGULATIONS AND ITS FUTURE IMPACT ON UKRAINIAN LAW	587
Павлова Вікторія Георгіївна ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ	590
Токарева Віра Олександрівна ДО ПИТАННЯ РЕПУТАЦІЇ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	591
Фасій Богдан Володимирович ЗНАЧЕННЯ РОЗСУДУ ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН	594
Chanysheva Alina Rashidivna CONCERNING THE DEFINITION OF AUXILIARY AND ADDITIONAL OBLIGATIONS IN THE CONTENT OF OBLIGATORY RELATIONS	596
Білоус Денис Васильович ПОНЯТТЯ НЕСПРАВЕДЛИВІ УМОВИ ДОГОВОРУ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АМЕРИКАНСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА	598
Ващак Владислав Анатолійович ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БОТІВ ДЛЯ ТОРГІВЛІ КРИПТОВАЛЮТАМИ ...	600
Дворнікова Анна Юріївна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОД У КОРИСТУВАННІ ТА РОЗПОРЯДЖЕННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ ЗА ВИМОГАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	602
Колісниченко Сергій Васильович ДО ПИТАННЯ ДОГОВІРНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ	605

ПОНЯТТЯ НЕСПРАВЕДЛИВІ УМОВИ ДОГОВОРУ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АМЕРИКАНСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Засадами цивільного права в Україні є свобода договору та справедливість, добросовісність та розумність. Це дає змогу контрагентам заключати будь-які угоди, доки сторони вважають їх прийнятними. Одна часто це пов'язано з недобросовісною поведінкою контрагентів, які не повідомили тих, з ким заключають угоду про її певні нюанси, або залишили неврегульованими певні питання, таким чином утворивши прогалини в регулюванні взаємовідносин, і отримавши можливість зловживання їхніми правами, тиску на контрагентів тощо.

Визначення поняття «несправедливі умови договору» закріплено в ч. 2 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів», а саме: «Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача».

Також варто відзначити, що поняття «несправедливих умов договору» також визначаються нормами Директиви 93/13/ЄЕС та Принципами європейського договірного права, і воно загалом співпадає з нашим законодавчим визначенням.

Аналізуючи норму статті 18 Закону України «Про захист прав споживачів» Верховний Суд України зробив висновок про те, що для кваліфікації умов договору несправедливими необхідна наявність одночасно таких ознак: умови договору порушують принцип добросовісності; умови договору призводять до істотного дисбалансу договірних прав та обов'язків сторін; умови договору завдають шкоди споживачеві [1].

Слід відмітити, що як українські суди, так і американські, наділені широкими повноваженнями задля того, щоб чітко протидіяти контрактам або умовам, які вони вважають несправедливими. Так вони можуть відмовити у виконанні контракту або примусово виконати решту договору без недобросовісного положення або ж навіть обмежити виконання певної умови договору. Однак, якщо є певні сумніви, сторонам повинна бути надана розумна можливість надати докази щодо комерційного призначення недобросовісної умови, її мети та наслідків, щоб допомогти суду прийняти рішення.

У офіційному коментарі до Комерційного кодексу визначено «однобічність умов» та «несправедливу несподіванку» як два аспекти несправедливості умов договору відповідно до кодексу.

«Несправедлива несподіванка» має місце коли контрагентами застосовуються різні способи обману, які можуть бути застосовані до сторони, яка скаржиться. Наприклад, відсутність можливості або нездатність прочитати та зрозуміти текст договору, розмір використовуваного шрифту, непотрібна вербальна складність відповідного положення тощо.

«Однобічність умов», з іншого боку, видається посиланням на природу та зміст кінцевого контракту, а не на процес його укладення. Важливо відмітити що, обтяжливий контракт не стає «однобічним» стосовно споживача, якщо він може домовитися про кращі умови з продавцем або матиме можливість прогулятися по магазинах. Саме неможливість торгуватися і відсутність вибору характеризують слабку торгівельну позицію. І навпаки, відсутність вибору та неможливість торгуватися самі по собі не зроблять контракт «однобічним», якщо умови не є обтяжливими чи несправедливими.

З наведеного вище аналізу випливає, що проста відсутність знань або розуміння положення про відмову чи обмеження відповідальності виробника не буде вважатися «несправедливим сюрпризом». Подібним чином проста відсутність переговорної сили або відсутність вибору не зробить контракт «одностороннім». Вважається, що договір або положення містять «несправедливий сюрприз» або є «однобічними», лише якщо умови також є не виправдано суворими або обтяжливими для однієї зі сторін [2].

Американський суд фактично встановив такі вказівки щодо визначення несправедливих умов згідно з UCC. S.2-302:

- 1) Відсутність розумної можливості зрозуміти контракт, оскільки умови приховані дрібним шрифтом або затьмарені оманливими методами.
- 2) Відсутність значущого вибору, про що свідчить нерівність переговорної сили.
- 3) Невиправдано сприятливі умови для однієї сторони або несправедливі для іншої.

Ці вказівки чітко відображають принцип «несправедливого подиву» та «однобічності умов», викладений в офіційному коментарі. Крім того, суд спробував розробити критерій для визначення «розумності чи справедливості», згадані в третій настанові. Визнаючи труднощі з цим, суд зазначив, що визначення нерозумності або несправедливості умов слід розглядати у світлі загального комерційного фону та комерційних потреб конкретної торгівлі як настільки екстремальне, що виглядають недобросовісними відповідно до звичаїв і ділової практики того часу і місця.

Отже, хоча термін «несправедливі умови договору» не був визначений Кодексом, мета цілком зрозуміла, що він розроблений для того, щоб додати до вже наявних методів більше механізмів протидії подібній поведінці контрагентів.

Підсумовуючи судову практику, виявляється, що американські суди загалом не сприйняли заяв про недобросовісність одного торговця проти іншого. Більшість сторін, які успішно відстоювали це клопотання, були покупцями, які також були бідними, неписьменними, неосвіченими, непрофесіоналами або іншим чином знедоленими чи неможливими споживачами. Стверджується, що американські суди досить задовільно виконали мету та політику UCC щодо зокрема захисту споживачів. Хоча UCC чітко не стверджував про цю дихотомію між комерційними та споживчими контрактами, укладеними судами відповідно до S.2-302, така політика цілком зрозуміла.

Наприклад, страхова компанія подала позов на корпорацію, стверджуючи, що оскільки лише дві компанії в США можуть надати обладнання певного типу, виключати непрямі збитки було недобросовісним. Суд відхилив цей аргумент, зазначивши, що сторони мали рівні переговорні можливості та що умови угоди були предметом тривалих переговорів протягом трирічного періоду, зазначивши, що це не була покупка пасажирського квитка, кавоварки, пральної машини чи автомобіля. Ці переговори передбачали виготовлення та встановлення предмета вартістю понад 10 000 000 доларів США з багатьма деталями, які повинні були бути розроблені обізнаними сторонами. У ньому брали участь два гіганти нації, а умови угоди були предметом тривалих переговорів протягом трьох років. Не можна припустити, що представники сторін не прочитали документи, які становлять угоду сторін, та не були обізнані про усі деталі угоди.

Щодо судової практики українських судів, суди рідко беруть до уваги недостатню обізнаність сторін про певні умови угоди, написані дрібним шрифтом чи мовою, яку не зрозуміє розсудливий непрофесіонал. Довести у суді несправедливість умов договору дуже складно, і при зверненні до суду сторони договору часто вживають терміни «несправедливі умови договору» вкладаючи в них інше значення, аніж зазначений вище Верховний суд. Відповідно, суди не беруть до уваги такі доводи сторін, вважаючи, що умови підписаного договору слід виконувати.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховного суду України : від 15.12.2015 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54513238> (дата звернення 01.04.2024).
2. Shulkin M. B. Unconscionability – The Code, the Court and the Consumer. *Boston College Law Review*. 1968. Vol. 9, Iss. 2. № 2. P. 367–378. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/71457518.pdf> (дата звернення 01.04.2024).

Ключові слова: свобода договору, добросовісність, справедливість, зловживання свободою договору, несправедливі умови договору, судова практика.

Keywords: freedom of contract, good faith, justice, abuse of contract freedom, unfair contract terms, judicial practice.